

Rozwój konstrukcji urządzeń dźwigowych na ziemiach polskich od XIX do połowy XX wieku.

Głównym celem projektu jest opracowanie historycznej systematyki rozwiązań konstrukcyjnych oraz charakterystycznych rozwiązań konstrukcyjnych, stosowanych w dźwigach osobowych i osobowo-towarowych o napędzie elektrycznym, na ziemiach polskich pod koniec XIX i w 1 połowie XX wieku. Na podstawie wyników możliwe będzie przeprowadzenie analizy porównawczej rozwoju techniki transportu dźwigowego, na tle prądów architektonicznych, w poszczególnych miastach Polski. Badania realizowane w ramach niniejszego projektu wypełnią lukę w aktualnym stanie wiedzy na temat historii wind w Polsce, a uzyskane wyniki zostaną wykorzystane w przygotowywanej rozprawie doktorskiej.

Dźwigi wynaleziono i stosowano już w starożytności, znane były także w średniowieczu, a w XVII-wiecznych pałacach angielskich i francuskich instalowano windy, które można uznać za prototyp współczesnych urządzeń. Momentem przełomowym w historii dźwigów było wynalezienie silnika parowego. Początkowo służyły do transportu towarowego w fabrykach i kopalniach. Skonstruowane przez E. G. Otisa w latach 50. XIX wieku i opatentowane w 1861 r. udoskonalenie urządzenia dźwigowego poprzez zamontowanie mechanizmu bezpieczeństwa umożliwiło bezpieczny i wygodny transport pionowy ludzi w budynkach. Następny znaczący krok w rozwoju budowy wind wykonał w 1880 roku Werner von Siemens konstruując pierwsze urządzenie dźwigowe o napędzie elektrycznym. Znacznie mniejsze wymagania przestrzenne tego silnika, a tym samym maszynowni, przyczyniło się do popularyzacji wind osobowych w wielopiętrowym budownictwie mieszkalnym i biurowym. Obecnie prawo budowlane narzuca obowiązek ich instalacji w wielopiętrowych obiektach mieszkalnych, biurowych, przemysłowych, a także użyteczności publicznej. Windy w budynkach, a więc coś co we współczesnym świecie jest normą, jeszcze na przełomie XIX i XX wieku stanowiły wyposażenie luksusowe, świadczące o bogactwie właścicieli.

W ostatnich dwóch dziesięcioleciach wiele zabytkowych wind usunięto montując w ich miejsce urządzenia nowe, spełniające aktualne normy bezpieczeństwa i wykorzystujące najnowsze technologie. Zachowane dźwigi z napędem elektrycznym pochodzące z początku XX wieku są już w Polsce obiektami unikatowymi. Wiele z nich to wprawione w ruch przez inżyniera dzieła sztuki wykonane przez metaloplastyka i stolarza. Ich wartość artystyczna dostrzegana jest przede wszystkim w ażurowych szybach windowych, prezentujących bogate formy secesyjne oraz zgeometryzowane motywy Art déco. Użytkowanie, zachowanie oraz objęcie ich ochroną konserwatorską jest nadal możliwe. Jednakże konieczne jest podjęcie dialogu i współpracy pomiędzy Urzędami Ochrony Zabytków i Urzędami Dozoru Technicznego. Z uwagi na specyfikę obiektów konieczne jest tu myślenie interdyscyplinarne, łączące jednocześnie warsztat historyka, zabytkoznawcy ale i rozumienie podstaw mechaniki i budowy tych maszyn. Niniejsze badania stanowią krok w kierunku podjęcia, niezbędnego w zaistniałej sytuacji, dialogu pomiędzy tymi instytucjami.

Dane uzyskane w wyniku realizacji niniejszego projektu pomogą w opracowaniu skorygowanej historii rozwoju budowy urządzeń dźwigowych na ziemiach polskich. Znając datę produkcji najstarszej z zachowanych wind, możliwe będzie określenie przybliżonego roku kiedy w Polsce zaczęto instalować windy o napędzie elektrycznym. Ponadto powstanie katalog zachowanych na terenie Polski zabytkowych urządzeń dźwigowych, który pozwoli odpowiedzieć na pytanie jak duży jest to zbiór i jaki procent z nich jest nadal dopuszczonych do użytkowania? Szczególny nacisk położony zostanie na analizę rozwiązań konstrukcyjnych i mechanizmów stosowanych w badanych obiektach. Pozwoli to stwierdzić jakie były charakterystyczne rozwiązania dla poszczególnych regionów Polski i być może także określić przyczynę tych różnic. Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie: jaką rolę odgrywały urządzenia te w rozwoju ogólnej świadomości technicznej w poszczególnych regionach kraju lub w jakim zakresie z niej wynikały? Wyniki badań pomogą również w znalezieniu właściwej dla tej grupy urządzeń metody wartościowania. Będą mogły zostać wykorzystane jako materiał pomocniczy dla urzędów konserwatorskich przy podejmowaniu decyzji co objąć ochroną, jak konserwować i jak pogodzić sprzeczne interesy zainteresowanych stron.